

339. Wł. Mickiewicz do J. I. Kraszewskiego 31 I 1886 Rkp. BJ 6520 k. 365-366.

[k. 365r]

Paryż, 31^{go} stycznia 1886 r.

Kochany Panie,

Ołówki wyprawiłem pocztą, musiałem takowe zatemperować. Czasem Włochy i zatemperowane nie chcą przyjąć. Jeżeli mi zwrócą, niewielka bieda, ponieważ zużytkowane będą przez moją córkę¹, a w takim razie niezatemperowane ołówki dołączą do biletów wizytowych i w czwartek lub piątek wyszlę *par colis postal*². Wszystko to żadnego kłopotu nie sprawia i proszę, ile razy tego będzie potrzeba, do mnie udawać się bez najmniejszej subiekcji. Zdaje mi się, że Westhausser³ na *Sans Cœur*⁴ [k. 365v] dobrze wyjdzie. Pewny jestem, że dużo egzemplarzy rozsprzeda się w wszystkich miastach Rivieri, do czego przyczyni się niemało pobyt pański w San Remo. *Il faut prendre les hommes comme ils sont*⁵.

Co do Czajkowskiego⁶, już sama córka jego starsza, pani Suchodolska⁷, pisała do Niedźwieckiego⁸, że mąż jej⁹ zwariował, że w trudnym położeniu i że ojciec jej ofiarował swoje pamiętniki, pisane przed pojednaniem się z Moskwą. Niedźwiecki udał się do wielkiego księgarza warszawskiego, który odpowiedział: „Są trudności [k. 366r] dwojakie: i cenzura, i zhańbione nazwisko autora”.

Niedźwiedzki doniosłszy [!] o tym pani Suchodolskiej, biedaczka odpowiedziała: „widzę, że reputacja mojego Ojca na każdym kroku stoi mi na zawadzie” i dała temu pokój. Przypuszczam, że o tych pamiętnikach mowa. Jeżeli rzeczywiście napisane przed upadkiem moralnym, chęć ich ogłoszenia pośmiertnego będzie świadczyć o przedzgonnym żalu. Najpiękniejsza faza Czajkowskiego podczas wojny krymskiej, kiedy marzył z pułkami kozackimi, nawet wbrew woli Partii, przekraść się do Ukrainy i powstanie rozpocząć. Z pokojem 1856 r. stracił nadzieję i wiarę. [k. 366v] Już w 1863 nic nie umiał

¹ Helena Mickiewiczówna – zob. list nr 98.

² *Paczką pocztową* (franc.).

³ Louis Westhausser – zob. list nr 254.

⁴ J. I. Kraszewski, *Sans cœur* – zob. list nr 235.

⁵ *Trzeba brać ludzi, jakimi są* (franc.).

⁶ Michał Czajkowski – zob. list nr 335.

⁷ Karolina z Czajkowskich Suchodolska (1840-1904) – córka Marii Leonidy Gabaret i Michała Czajkowskiego, w latach 80. XIX w. mieszkała w San Stefano w Bułgarii.

⁸ Leonard Niedźwiecki (1811-1892) – uczestnik powstania listopadowego, wydawca, od 1836 r. był sekretarzem londyńskiego wydawcy i uczonego Dionizego Lardnera, był przedstawicielem księgarni Aleksandra Jełowickiego i Eustachego Januszkiewicza, od 1839 r. sekretarzował Władysławowi Zamoyskiemu w Paryżu, zaprzyjaźniony z A. Mickiewiczem, J. Słowackim, C.K. Norwidem, publikował i dbał o twórczość Józefa Hoene Wrońskiego.

⁹ Piotr Suchodolski, Mehmed Teffik Efendi (1828-1888) – uczestnik Wiosny Ludów na Węgrzech, oficer wojsk tureckich, rysownik.

wskórać. Po śmierci Śniadeckiej¹⁰ zwątpienie go zupełnie opanowało i wtenczas znalazł się kusiciel w osobie Ignatiewa¹¹. Zdradziwszy raz Ojczyznę, Czajkowskiemu pycha nie pozwoliła paść na kolana przed Polską, a urodzona polskość nie pozwoliła mu zagłuszyć sumienia. Zginął marnie, a jego samobójstwo zniweczyło zły wpływ na społeczeństwo nasze daniem przykładu. Stało się to – kiedy „Chwila”¹² w Warszawie zachęcała wszystkich do naśladowania Czajkowskiego!

Serdecznie pozdrawiam,

Wł[adysław] Mickiewicz

¹⁰ Ludwika Śniadecka (1802-1866) – młodzieńcza miłość Juliusza Słowackiego, w 1842 r. w Stambule poznała Michała Czajkowskiego, od 1844 r. była jego towarzyszką życia, a po jego przejściu na islam w 1850 r. zawarła z nim ślub muzułmański.

¹¹ Nikołaj Pawłowicz Ignatjew (1832-1908) – rosyjski polityk, dyplomata, w latach 1864-1877 ambasador rosyjski w Konstantynopolu.

¹² „Chwila” – zob. list nr 325.